

ΕΚΘΕΜΑ ΙΟΥΝΙΟΥ 2023

Ένα πιάνο Bösendorfer στην Κεφαλονιά

Το 1980, η Ελένη Κουνάδη, το γένος Μουσούρη, δώρισε στο Κοργιαλέναιο Μουσείο ένα πιάνο με ουρά, το οποίο είχε αγοράσει το 1932 από τη Μαρία Μουσούρη. Όσο το πιάνο ανήκε στις δύο κυρίες, βρισκόταν στις Μινιές. Σύμφωνα με το Αρχείο του Κοργιαλενείου Μουσείου, ενδεχομένως, η Μαρία Μουσούρη να είχε αγοράσει το πιάνο από την οικογένεια Μομφεράτου. Στην κατοχή του Κοργιαλενείου Ιδρύματος βρίσκονται άλλα τρία πιάνια.

Εικ. 1. Bösendorfer, Πιάνο με ουρά, ξύλινο κέλυφος, 250x132 εκ, δωρεά Ελένης Γ. Κουνάδη, 1980, Α.Μ. 2228.1980

Το πιάνο που παρουσιάζεται σήμερα εδώ, κατασκευάστηκε μετά το 1839 από την αυστριακή εταιρεία Bösendorfer. Στο μέτωπό πάνω από τα πλήκτρα φέρει την εξής επιγραφή: «J. BÖSENDORFER/GOLDEN MEDAILLE KAISERL. KÖNIGL HOF-FORTEPIA NOVERVERTIGER AUSSTELLUNG 1839/WIEN». Σύμφωνα με την επιγραφή, η εταιρεία Bösendorfer τιμήθηκε το 1839 με χρυσό μετάλλιο σε έκθεση στη Βιέννη. Πρόκειται για τη Β΄ Αυστριακή Έκθεση Βιομηχανικών Προϊόντων επί Φερδινάνδου Α΄, ο οποίος ήταν Αυτοκράτορας της Αυστρίας στο διάστημα 1835-1848.

Τα πιάνα Bösendorfer ήταν ιδιαίτερα δημοφιλή κατά τον 19^ο αιώνα. Ο ιδρυτής της εταιρείας, Ignaz Bösendorfer γεννήθηκε το 1796 στην Αυστρία. Σπούδασε στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Βιέννης και μαθήτευσε δίπλα στον κατασκευαστή πιάνων Joseph Bordmann. Στην ενασχόλησή του με την κατασκευή πιάνων ενδεχομένως να έπαιξε ρόλο και το επάγγελμα του πατέρα του που ήταν ξυλουργός. Το 1828 ανέλαβε το εργαστήριο του δασκάλου του και ίδρυσε την εταιρεία Bösendorfer στη Βιέννη. Τα πιάνα του έγιναν σε σύντομο χρονικό διάστημα γνωστά σε διάφορα αστικά κέντρα της Ευρώπης, καθώς ήταν ιδιαίτερα αγαπητά στα αστικά σαλόνια της εποχής. Η φιλία του με τον Franz List τον

βοήθησε να εξελίξει τον μηχανισμό του πιάνου, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του βιρτουόζου πιανίστα του 19^{ου} αιώνα.

Εικ. 2. Λεπτομέρεια της εικ. 1. Η επιγραφή

Σύμφωνα με το Αρχείο του Κοργιαλενείου Μουσείου, το πιάνο επιδιορθώθηκε με «έξοδα του Δημάρχου Αργοστολίου», προφανώς μετά τη δωρεά. Σήμερα το πιάνο χρειάζεται πάλι επισκευή, καθώς κάποια από τα πόδια του που είχαν αποκολληθεί και κολληθεί πρόχειρα παλαιότερα, έχουν εκ νέου αποκολληθεί, κάποια πλήκτρα επίσης δεν είναι λειτουργικά, ενώ προβλήματα εντοπίζονται και στον μηχανισμό του. Το συγκεκριμένο πιάνο είναι σημαντικό να γίνει ξανά λειτουργικό, αφενός επειδή αποτελεί κομμάτι του μουσικού πολιτισμού του νησιού και αφετέρου επειδή ο σκοπός των μουσικών οργάνων είναι να αποτελούν μέσο/εργαλείο έκφρασης του ανθρώπου. Εύχομαι το Κοργιαλένιο Μουσείο, παρά τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει, να εξασφαλίσει τα απαιτούμενα χρήματα για τη συντήρησή του.

Ιστορικό πλαίσιο

Η γέννηση του επώνυμου επτανησιακού μουσικού πολιτισμού τοποθετείται στον 19^ο αιώνα. Σημαντικό ρόλο στην εμφάνισή του έπαιξαν οι Ιταλοί μουσικοί που ήδη από τον 18^ο αιώνα εγκαταστάθηκαν σε διάφορα ευρωπαϊκά αστικά κέντρα θεμελιώνοντας τους δικούς τους μουσικούς θεσμούς. Στην Κεφαλονιά κατά τον 19^ο αιώνα κατέφυγαν αρκετοί Ιταλοί μουσικοί που για τον βιοπορισμό τους παρέδιδαν ιδιαίτερα μαθήματα μουσικής και στελέχωσαν τις πρώτες Φιλαρμονικές (Αργοστολίου και Ληξουρίου), ενώ ορισμένοι

δραστηριοποιήθηκαν στο Θέατρο. Η καταλυτική δράση των Ιταλών μουσικών στα δύο αστικά κέντρα της Κεφαλονιάς (Αργοστόλι, Ληξούρι) είχε ως αποτέλεσμα τη διάχυση της ιταλικής μουσικής παιδείας τόσο στην αστική και μεσοαστική τάξη μέσω της κατ' οίκον διδασκαλίας όσο και στα λαϊκά στρώματα της περιόδου μέσω των Φιλαρμονικών. Σε αυτό το πολιτισμικό πλαίσιο κατά τα τέλη του δεύτερου τέταρτου του 19^{ου} αιώνα εμφανίζεται η πρώτη γενιά Κεφαλονιτών συνθετών (Νικόλαος Μεταξάς-Τζανής, Γεώργιος Λαμπίρης κ.α.), οι οποίοι έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην αποκρυστάλλωση των μουσικών ηθών, των θεσμών και της μουσικής παιδείας στο νησί, αλλά και στην εν γένει διαμόρφωση της μουσικής αντίληψης του κοινού.

Τα μουσικά είδη στα οποία προσανατολίστηκε η πρώτη γενιά Κεφαλονιτών συνθετών αντιστοιχούν σε αυτά που άκμασαν κατά το α' μισό του 19^{ου} αιώνα στην Ιταλία. Η μουσική δωματίου με την έννοια της μουσικής «σαλονιού» και όχι με την έννοια που αναπτύχθηκε στον κεντροευρωπαϊκό χώρο κατείχε δεσπόζουσα θέση. Το πιάνο είχε σημαντικό ρόλο στη μουσική «σαλονιού», αφού με τις τεχνικές του δυνατότητες ήταν πρόσφορο για τη συνοδεία διαφόρων οργάνων, όπως το βιολί και κυρίως για τη συνοδεία της φωνής. Ο Μεταξάς-Τζανής και ο Λαμπίρης επιδόθηκαν στη δημιουργία τραγουδιών με συνοδεία πιάνου, αλλά και έργων για σόλο πιάνο. Τα έργα για φωνή και πιάνο αντιστοιχούσαν σε ιταλικά μουσικά είδη, όπως η Καντσονέτα, η Ρομάντζα, η Άρια, η Βαρκαρόλα, και χαρακτηρίζονταν από αυτόν τον τίτλο ή έφεραν τον τίτλο του μελοποιημένου ποιήματος. Αυτά τα τραγούδια είχαν συνήθως λυρικό, ερωτικό περιεχόμενο και έντονη εκφραστικότητα που παρέπεμπε στις ιταλικές οπερατικές Άριες της περιόδου. Ήταν, όμως, ως τραγούδια σαφέστατα λιγότερο τεχνικά και ευκολότερα προσεγγίσιμα από τις λαϊκές μάζες. Στα έργα για πιάνο κυριαρχούν οι χοροί. Ενδεικτικά αναφέρονται η Πόλκα-Μαζούρκα «Όλγα» και οι Καντρίλιες «Πρώτη του χρόνου» του Μεταξά-Τζανή, οι Καντρίλιες «Les gouttes de rosee», και η Πόλκα-Μαζούρκα «L' Inspiration» του Λαμπίρη.

Σύμφωνα με τον Διονύσιο Λαυράγκα (1860-1941), κατά την παιδική του ηλικία τα πιάνα που υπήρχαν στην Κεφαλονιά ήταν μετρημένα στα δάχτυλα και αυτά δεν ήταν και στην καλύτερη κατάσταση. Ο Μεταξάς-Τζανής φαίνεται ότι συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στη διάδοση του πιάνου στην Κεφαλονιά, αφού ήταν από τους λίγους που δίδασκαν αυτό το όργανο κατά τον 19^{ου} αιώνα. Μάλιστα, μια μαθήτριά του, η Ιωάννα Μεταξά είχε συμμετάσχει σε συναυλία που πραγματοποιήθηκε το 1884 στη Φιλαρμονική Κεφαλληνίας δίπλα στον πιανίστα Ολστέιν παίζοντας έργα για τέσσερα χέρια. Στην αρχή του 20^{ου} αιώνα σημαντικό ρόλο στη διάδοση του πιάνου είχαν τα παρθεναγωγεία και κατά την περίοδο του μεσοπολέμου η Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλληνίας (το σχολικό έτος 1937-1938 είχε 42

μαθήτριες/μαθητές) και κάποιες άλλες ιδιωτικές πρωτοβουλίες, όπως η Σχολή πιάνου της Κλάρας Μανιόνι. Παράλληλα, βέβαια, δεν σταμάτησε και η κατ' οίκον διδασκαλία. Οι μαθήτριες της Μανιόνι έδιναν συναυλίες με ιδιαίτερα απαιτητικό πρόγραμμα. Ενδεικτικά, αναφέρεται η συναυλία που πραγματοποιήθηκε στις 16-7-1938 στο θέατρο «Απόλλων» με τις μαθήτριες του πιάνου Χριστίνα Βουτσά, Σοφία Δελλαπόρτα, Αιμιλία Καλαύρια και Αδαμαντία Φραγκοπούλου. Μαθήματα μουσικής και εκμάθηση κάποιου οργάνου, συνήθως πιάνου, ήταν μαζί με τα Γαλλικά κατάλληλα εφόδια για τα κορίτσια «καλών» οικογενειών στην Ευρώπη και από τον 19^ο αιώνα και στην Ελλάδα.

Εικ. 3. Η Ελένη Κουνάδη παίζει στο πιάνο Bösendorfer, φωτογραφία (αντίγραφο), Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο.

Πηγές – Βιβλιογραφία

-Αρχείο Κοργιαλενείου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου.

-Γαλανός Γεράσιμος, Πεφάνης Λαμπρογιάννης, *Λόγια Κεφαλληνιακή Μούσα, έργα Κεφαλλήνων συνθετών 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα*, τόμος II, Αθήνα, ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, 2016.

-Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης, *Η Φιλαρμονική Σχολή Κεφαλονιάς 1838-1940*, Αργοστόλι, Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης Κεφαλονιάς, 1988.

-Λαυράγκας Διονύσιος, *Τ' απομνημονεύματά μου*, Αθήνα, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα, 2009.

-Πεφάνης Λαμπρογιάννης, «Η γέννηση της επώνυμης αστικής κοσμικής μουσικής στην Κεφαλονιά. Μια πρώτη προσέγγιση», *Η Κεφαλονίτικη Πρόοδος*, τχ. 29, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2018, σσ. 57- 60.

-Ραυτόπουλος Γιώργος, *Νικόλαος Μεταξάς Τζανής, 1825-1907, Ο ριζοσπάστης μουσουργός της Επτανησιακής Σχολής*, Μουσική Εταιρεία «Διονύσης Λαυράγκας», Αθήνα, «Αλκυών», 2002.

-Ρωμανού Καίτη, *Έντεχνη ελληνική μουσική στους νεότερους χρόνους*, Αθήνα, «Κουλτούρα», 2006.

-Ρωμανού Καίτη, «Η κατανόηση του επτανησιακού αστικού μουσικού πολιτισμού», *Πολυφωνία*, τχ. 5, Φθινόπωρο 2004, σσ. 7-36.

<https://shackellpianos.co.uk/bosendorfer-pianos> (πρόσβαση 11.6.2023)

<https://www.boesendorfer.com/en/about/history-1> (πρόσβαση 11.6.2023)

Λαμπρογιάννης Πεφάνης
Μουσικολόγος-Βιολιστής
Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών